

Socijalne kompetencije

Šušak, Danijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:902997>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-31**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**DANIJELA ŠUŠAK
ZAVRŠNI RAD**

SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Zagreb, lipanj 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

PREDMET: Pedagogija ranog odgoja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Danijela Šušak

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Socijalne kompetencije

MENTOR: doc. dr. sc. Marina Đuranović

Zagreb, svibanj 2016.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY.....	2
1. UVOD.....	3
2. POJAM SOCIJALNE KOMPETENCIJE.....	4
3. SASTAVNICE SOCIJALNE KOMPETENCIJE.....	7
3.1. Regulacija emocija.....	7
3.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje.....	9
3.3. Socijalna umijeća.....	10
3.4. Socijalne dispozicije.....	11
4. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA.....	13
5. UTJECAJ VRŠNJAKA U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE.....	17
6. ULOGA VRTIĆA U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE.....	19
6.1. Vrtić.....	19
6.2. Odgajatelj i dijete.....	21
6.3. Partnerstvo odgajatelja i roditelja.....	24
7. NJEGOVANJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE I OTPORNOSTI DJETETA.....	26
8. ZAKLJUČAK.....	28
PRILOZI.....	30
ŽIVOTOPIS.....	31
LITERATURA.....	32
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA.....	33

SAŽETAK

Biti socijalan znači biti prilagodljiv, društven (to je onaj koji poznaje uvjete i norme društvenog života) dok biti kompetentan znači biti vješt (to je onaj koji zna i koji je dobar poznavatelj nekog područja). Socijalna kompetencija usvaja se prvog dana života putem interakcije s majkom. Roditeljska skrb i odgovornost u ranom djetinjstvu od iznimne su važnosti. Sastavnice socijalne kompetencije su prepoznavanje prilike za uključenje u sudjelovanje, tj. interakciju s drugima. Sposobnost reguliranja emocija od ključne je važnosti jer doprinosi razvoju vršnjačkog statusa i prijateljstva. Socijalna znanja podrazumijevaju sposobnost izgradnje odnosa kojem prethodi razumijevanje i poznavanje tuđih osjećaja te upravljanje svojim vlastitim emocijama. Za dijete najvažniju ulogu imaju roditelji. Odnos roditelj - dijete isprepleten je brigom, toplinom i ljubavlju, što za rezultat daje poučnu interakciju. Odnosi s vršnjacima zauzimaju važno mjesto u životu djeteta. Biti prihvaćen u grupi vršnjaka čini ih sretnima. Jako važnu ulogu u razvoju socijalnih kompetencija ima i vrtić. Važna je svakodnevna suradnja svih sudionika unutar vrtića, komunikacija i odnos djece i odraslih, organizacija vremena te materijalno i nematerijalno okruženje u prostoru. Odnos djeteta - odgajatelj temelji se na teoriji privrženosti i vrlo je sličan interakcijama koje dijete ima izgrađeno s majkom. Roditelji i odgajatelji imaju zajedničku ulogu, tj. usmjerenost na dijete. Kako su obje strane usmjerene na dijete, neizmjereno je važno uspostaviti kvalitetan odnos odgajatelja i roditelja. Najvažnija uloga u socijalnoj interakciji je svakako verbalno umijeće. Odrasli djeci mogu pomoći, tj. ukazati kada i na koji način ona mogu jasno iskazati svoje misli, želje i osjećaje.

Ključne riječi: socijalna kompetencija, socijalna umijeća i znanja, obitelj, vrtić, odnos odgajatelj - dijete, odnos roditelji - odgajatelj.

SUMMARY

To be sociable means to be adaptable; sociable person is the one who is familiar with the conditions and norms of social life. To be competent means to be adept; a competent person is the one with knowledge and who is an expert in a particular field. A social competence has been developing since the first day of a child's life, in interaction with his/her mother. Parental care and responsibilities in an early childhood are of crucial importance. The components of social competence are abilities to identify opportunities for participation, or interaction with other people. The ability to control emotions is particularly important because it contributes to the development of a status and friendship among peers. The social skills also imply the capability to build relationships, which is preceded by development of ability to understand feelings of other people as well as to control their own emotions. The most important role for children is the one made by their parents. The relationship parent-child is intertwined with care, warmth and love, which results in educational interaction. Relationships with peers also have an important place in a child's life. It makes children happy to be accepted in a group of their peers. Nurseries and kindergartens have exceptionally important roles in development of the children's social competences. The most important things are daily cooperation of all participants in a nursery/kindergartens, communication and relations between children and adults, organization of time as well as tangible and intangible environment. The relationship between a child and a nursery teacher is based on the theory of attachment and is very similar to the interactions which a child has already built with his/her mother. The parents and teachers have their shared role, the focus on the child. As both sides are oriented towards a child, it is extremely important to establish good relationship between teachers and parents. The most important roles in a social interaction are definitely verbal skills. The adults could help children in order to explain them when and how they can clearly express their thoughts, desires and feelings.

Keywords: social competence, social skills and knowledge, family, nursery, kindergarten, relationship nursery/kindergarten teacher – child, relationship parents - nursery/kindergarten teacher

1. UVOD

U ovom radu pobliže će se objasniti važnost socijalne kompetencije djece predškolske dobi. Socijalna kompetencija može se uvrstiti kao temelj svakog živog bića sa svim njegovim posebnostima; tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama.

Interakcija kreće automatski rođenjem, neverbalnom komunikacijom između majke i djeteta - pogledom, dodirom, hranjenjem. Kako dijete raste, pred njega dolaze sve zahtjevniji izazovi komunikacije s užom i širom okolinom.

Prepoznavanjem emocija pokušavamo negativnu situaciju okrenuti u pozitivan smjer, a to možemo uspjeti uz stalnu komunikaciju i interakciju s bližom i širom zajednicom. Dijete treba usmjeravati i poticati da na miroljubiv i verbalan način rješava sukobe i konflikte. Svakom pojedincu potrebno je od malih nogu njegovati unutarnju snagu, nadu i optimizam, kako bi i oni sami mogli društvu dati svoj doprinos.

Uvježbavanjem socijalnog znanja i socijalnog razumijevanja oblikujemo osobnost djeteta da na zadovoljavajući način ide kroz životne situacije. Od najranije dobi uloga uže obitelji je polazna stanica za svako dijete, tu su prijatelji i ostali sudionici djetetovog okruženja koji ga svi na neki način obilježavaju. Djeca uče od vršnjaka i odraslih po modelu opažanja i suradnje.

Uloga vrtića u razvoju socijalne kompetencije je nedvojbeno jer djetetu svakodnevno pruža bezbroj prilika da nauči i uvježba već stečene kompetencije, koje su utkane u svakoj interakciji od rođenja do smrti.

„Dječji život je poput komada papira na koji svatko ostavlja svoju bilješku“.

(autor nepoznat)

2. POJAM SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Socijalnu kompetenciju teško je definirati, lakše ju je objasniti. Mnogi autori definiraju je s osobnog stajališta, s obzirom da se radi o ljudskoj interakciji i nedvojbeno svaki puta „unikatnoj“ situaciji koja je uvijek drugačija. Nemoguće je dati točnu uputu, ali se ona može uvježbati i naučiti. Poticanjem miroljubivog rješavanja problema, verbalizacijom osjećaja i stajališta, već se može puno učiniti.

Biti socijalan znači biti prilagodljiv, društven, to je onaj koji poznaje uvjete i norme društvenog života, a biti kompetentan znači biti vješt, to je onaj koji zna i koji je dobar poznavatelj nekog područja (Online rječnik, 2016).

„Kompetentan pojedinac je osoba koja može iskoristiti poticaje iz okružja i svoje osobne te postići dobre razvojne rezultate – rezultate koji omogućuju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u grupama, zajednicama i širem društvu kojem osoba pripada“ (Katz i McClellan, 1997, str. 15).

Socijalna kompetencija usvaja se prvog dana života u interakcijom s majkom. Roditeljska skrb i odgovornost u ranom djetinjstvu od iznimne su važnosti. Roditeljstvo puno ljubavi i odgovornosti pomaže djetetu da svijet predoči u pozitivnom stavu s naglaskom na povjerenje u odnosima s drugima.

Temelj socijalne kompetencije je povezana interakcija djetete – roditelj, djetete s usvojenim socijalnim vještinama i roditelj autoritativnog odgojnog stila. Pozitivno roditeljstvo, ljubav, toplina i briga, poticajno djeluju na djetete te ga grade u samopouzdanu i samosvjesnu osobu koja je ispunjena i sigurna u sebe. Takvo djetete svakodnevnih izazova i događaja doživljava manje stresnima te ih rješava na konstruktivan način.

Odrastanjem djetete na različite načine ulazi u interakciju sa sudionicima koji ga okružuju. Na mrežnim stranicama Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba (2014) piše se o tome kako se djeca ponašaju u odnosima s okolinom s obzirom na životnu dob. U dobi od godinu dana djeca najviše pažnje poklanjaju igračkama. S drugom djecom ulaze u interakciju osmijehom i razmjenom igračaka. Na molbu roditelja ili odrasle osobe, najčešće dijele igračke. Iako se dvogodišnjaci više vole igrati s roditeljima ili drugom odraslom osobom (jer su predvidljivi) rado će se igrati i s vršnjacima. U igri s vršnjacima uvijek postoji rizik od udaraca, ugriza ili štipanja pa je potrebna intervencija odrasle osobe da ih poduči riješiti problem na miran

način. U trećoj godini života igra s vršnjacima sve više dolazi do izražaja. Jednako se igraju i s dječacima i djevojčicama. Kroz igru razgovaraju i dragovoljno dijele igračke te se javljaju prvi znaci suradničke igre. U toj dobi lakše im je čekati na red i lakše im je dijeliti igračke iako još uvijek imaju djelomičan problem s dijeljenjem. Djeca u dobi od 4 godine su pristupačnija i manje konfliktna prema drugima. Oponašanje odraslih glavna im je preokupacija iako se radije druže s vršnjacima. Stvaraju se prva prijateljstva i lakše razmjenjuju igračke s jednim ili dvoje djece. Izvor sukoba može nastati prilikom naređivanja i nametanja pravila, obično mlađem ili slabijem djetetu. Oko pete godine djeca postaju velikodušnija i otvorenija za drugu djecu, iako se može primijetiti slabiji interes za druženje s djecom suprotnog spola. Vršnjački odnosi i prihvaćenost u grupi briga su svakog pojedinca u dobi od 6 do 8 godina. Djeca te dobi su natjecateljski raspoložena te žele pobjeđivati, biti najbolji, najveći i najjači. Suraduju s vršnjacima, češće se igraju s vršnjacima istog spola i zajedno uče rješavati sukobe i kako se zauzeti za sebe i druge.

„Bitno je da okolina svoja očekivanja prilagodi djetetu, njegovoj kronološkoj dobi i razvoju, prepozna djetetov temperament i njegove mogućnosti“ (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2014).

Polazište socijalne kompetencije je socijalno znanje i razumijevanje, ali uz to veliku ulogu ima i socijalna akcija.

„Da bi dijete razvilo sposobnosti koje dobiva rođenjem potrebno mu je poticajno ozračje“ (Longo, 2001, str. 22).

Kako bi dijete došlo do poželjnih socijalnih ishoda koji obuhvaćaju odnos prema sebi i svojim osjećajima i odnos prema drugima, njihovim osjećajima i potrebama potrebno je istaknuti komunikacijske vještine, empatiju, odgodu zadovoljstva, iskazivanje osjećaja vrijednosti, kontroliranje nasilnog ponašanja i toleranciju.

„Socijalne vještine su ponašanja koja pomažu djetetu u stvaranju socijalnih interakcija i kvalitetnih odnosa. Pridonose integraciji u vršnjačku skupinu i uspješnom nošenju sa zahtjevima i izazovima koji pred njega postavlja okolina. Odnose se na vještine komuniciranja, rješavanja problema, odlučivanja kreativnog i kritičkog mišljenja i upravljanja sobom, svojim emocijama i ponašanjem“ (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2014).

Poznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada, dijete postupno širi svoj repertoar ponašanja i uči kako se ponašati u

pojedinoj situaciji. Sve gore navedene socijalne vještine i kompetencije mogu se naučiti jedino neposrednim iskustvom.

3. SASTAVNICE SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Sastavnice socijalne kompetencije su prepoznavanje prilike za uključenje u sudjelovanje, tj. interakciju s drugima. Sposobnost reguliranja emocija od ključne je važnosti jer doprinosi razvoju vršnjačkog statusa i prijateljstva. Neki autori navode kako se nositi s različitim emocijama; ljutnjom, tugom, kako uživati u drugima, kako savladati tjeskobu i strah te kako razvijati prijateljstva.

Katz i McClellan (1997) tumače da u nekim slučajevima djeca nedovoljno reguliraju svoje emocije poput ljutnje, frustracije i straha te na taj način učenje socijalne kompetencije postaje neutvrđeno. Tome suprotno, postoje ponašanja djece koja pretjerano kontroliraju svoje emocije te se opiru interakcijama, a samim time gube priliku za uvježbavanje i učenje socijalne kompetencije. U takvim situacijama potrebna je intervencija odraslih da djecu usmjere i potpomognu u regulaciji svojih emocija.

3.1. Regulacija emocija

Odrastanjem se dijete razvija tjelesno, spoznajno, motorički, a također odrastanjem dijete formira odnose prema sebi i drugima iz svoje okoline.

„Izražavanje emocija pomaže djetetu signalizirati okolini svoje potrebe i stupiti u sve složeniji odnos s okolinom. Emocionalni razvoj je jedan od najvažnijih procesa u razvoju ličnosti. On je rezultat međusobnih utjecaja nasljeđenih mehanizama reagiranja na emocionalne situacije i procesa socijalizacije u obitelji i neposrednoj okolini“ (Starc et al., 2004, str. 34).

Promatranjem i proučavanjem dijete oponaša osobe iz svoje okoline te uči na koji način treba izražavati svoje emocije. Jasno izražavanje svojih emocija drugima je poziv za sudjelovanje u emocionalnom doživljaju, što za rezultat nudi empatiju.

Dijete postepeno uči koje emocionalne situacije moraju biti otvorenije, a koje suzdržane te na koji način ima veću ili manju potrebu za interakciju s drugima.

„Regulacija emocija definira se kao sposobnost da se reagira na način koji je socijalno prihvatljiv i dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora i za spontane reakcije, ali i za sposobnost odgode spontanijih reakcija prema potrebi“ (Katz i McClellan, 1997, str. 17).

Prema Goleman (1997) emocije ugrubo možemo definirati kao osjećaje. Osjećaje kao emocionalna stanja možemo podijeliti u nekoliko osnovnih kategorija, a to su: radost, tuga, strah, gadljivost, začuđenost, ljutnja i stid. Te iste emocije moguće je prepoznati po unutarnjim i vanjskim promjenama. Vanjske promjene moguće je odmah primijetiti po izrazu nečijeg lica, glasovne reakcije, tjelesne napetosti, rumenila ili bljedila lica, a unutarnje promjene mogu nastati u radu pojedinih organa u tijelu, npr. jako kucanje srca, znojenje dlanova pa sve do razvijanja ozbiljnih psihosomatskih bolesti.

Emocije se javljaju odmah rođenjem, iako u početku nisu posve definirane. Kako dijete raste i razvija se, emocije postaju sve definiranije i prepoznatljivije. Tijekom odrastanja emocije oblikujemo i učimo kako ih iskazati. Razvoj emocija je proces sazrijevanja koji ovisi o vlastitom doživljaju, utjecaju kulture i okoline u kojoj dijete odrasta.

Osim zadovoljavanja egzistencijalnih potreba, djetetu bliska osoba također brine o socijalnim potrebama te tako dijete uvodi u prepoznavanje i detekciju svojih i tuđih emocija. Svjesnost emocija prvi je i važan korak, to djetetu omogućuje da prepozna i verbalizira emociju.

„Sve su emocije zapravo impulsi koji nas navode na djelovanje, trenutačni planovi za suočavanje sa životnim izazovima koji je u nas usadila evolucija. Čak i u samome korijenu riječi emocija riječ je motere, glagol koji na latinskom znači „kretati se“, dok prefiks „e-“, ukazuje na odmicanje, što znači da svaka emocija podrazumijeva sklonost djelovanju“ (Goleman, 1997, str. 10).

„Ponekad se osjećamo loše. To može biti strah, krivnja, zabrinutost ili tuga. Osjećaji su dio naše ljudskosti i ponekad nam mogu pomoći. Strah nam može pomoći da brzo trčimo kada smo u opasnosti. Zabrinutost nam može pomoći da se pripremimo za važne buduće događaje. Ljutnja nam može dati hrabrost da zaustavimo nekoga tko čini nešto štetno. Krivnja nam može pomoći da prestanemo činiti nešto štetno. Tuga nam može pomoći da se oporavimo nakon prolaska kroz bolno iskustvo. No katkad naše misli uzrokuju da se ti osjećaji pojavljuju prečesto ili traju predugo, čak i kada ih ne trebamo.

Kada su u pitanju osjećaji, trebamo upamtiti dvije vrlo važne stvari:

- 1. Naši osjećaji dolaze iz naših misli. Kako bismo promijenili osjećaje, prvo trebamo promijeniti svoje misli.*
- 2. Mi nismo naši osjećaji, mi jednostavno postojimo. Misli i osjećaji teku kroz nas poput potoka, ali oni nisu jedno s nama. Bez obzira kako se osjećaš, tvoje misli i osjećaji nisu jedno s tobom“ (Cooper, 2009, str. 111-112).*

„Djeca trebaju prihvatiti sebe jednako lako i spremno kao što bi prihvatili more, zvijezde i planine. Mi smo čak čudesnija stvorenja“ (Cooper, 2009, str. 45).

3.2. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje

„Socijalna znanja uključuju poznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada. Socijalno razumijevanje uključuje pak sposobnost predviđanja tuđih reakcija na uobičajene situacije u sklopu vršnjačkih interakcija kao i tuđih osjećaja. Razvijanje sposobnosti za komunikaciju, sudjelovanje u raspravi, pregovaranje, naizmjenično uključivanje u razgovor, pokretanje interakcije, artikulacija preferencija i razloga tuđih postupaka, prihvatanje kompromisa te suosjećanja s drugima, sve su to temelji na vrstama razumijevanja koji igraju određenu ulogu u djelotvornoj socijalnoj interakciji“ (Katz i McClellan, 1997, str. 17-18).

Socijalna znanja podrazumijevaju sposobnost izgradnje odnosa kojem prethodi razumijevanje i poznavanje tuđih osjećaja te upravljanje svojim vlastitim emocijama. Vremenom, dijete uči izražavati vlastite emocije, a ujedno i razumjeti emocije drugih ljudi.

„Svakidašnje, dugotrajne i snažne interakcije djeteta i okoline dovode do razvoja specifične vrste odnosa koji ima golemu ulogu u općem, a posebno emocionalno-socijalnom razvoju djeteta, a to je privrženost. Daljnji razvoj socio-emocionalnih odnosa s okolinom karakteriziran je socio-kognitivnim razvojem unutar kojeg se paralelno događaju razvoj pojma o sebi i razvoj socijalnog razumijevanja okoline. Okolina znatno utječe na socio-emocionalni razvoj pomažući djetetu da zadovolji specifične razvojne potrebe u pojedinim razvojnim razdobljima (kako ih je u svojoj knjizi opisao E. Ericson) i uspostavi samoregulaciju (vladanje sobom) prema svojim unutarnjim razvojnim mehanizmima nadzora impulsa i odgađanja“ (Starc et al., 2004, str. 31-32).

Kako bi djeca stekla socijalna znanja i socijalno razumijevanje, nije im dovoljno samo pričati o tome kako trebaju biti društvena, ljubazna, susretljiva, kako je dobro dijeliti svoje igračke s drugom djecom i slično, već im treba omogućiti druženje s drugom djecom kako bi to i sami iskusili, doživjeli i naučili. Važno je djeci od malih nogu pružiti mogućnost druženja s drugom djecom, jer u interakciji vremenom postaju kompetentnija te se lakše i bez teškoća uklapaju u skupinu druge djece. Održavanjem prijateljskih odnosa dijete razvija bolje socijalne vještine.

Jedna od strategija poznavanja socijalnih normi i socijalnih pravila je vještina pregovaranja. Djeca na verbalan način dogovaraju i pregovaraju na obostrano zadovoljstvo s odgodom ili bez.

„Ne postoji zamjena za iskustvo koje djeca stječu druženjem s vršnjacima“ (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2014).

„Često nema jednostavnih odgovora na većinu dječjih problema s vršnjacima. Zato djeci pomaže naučiti kako razmišljati o odnosima i vagati posljedice svojih postupaka za sebe i za druge. Djeca ohrabrena razmišljati o tuđim osjećajima i potrebama pozitivnija su i suradljivija prema vršnjacima“ (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2014).

„Dijete koje uči od roditelja kako adekvatno rješavati sukobe, izražavati ljutnju ili se nositi sa stresom bez agresivnog ponašanja, uspješnije će, na sličan način, rješavati svoje sukobe. Ono koje uči od roditelja kako poželjno slušati druge, komunicirati i odnositi se prema drugima s poštovanjem, vjerojatnije će se tako i samo ponašati prema svojim vršnjacima i okolini“ (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2014).

3.3. Socijalna umijeća

„Velik dio socijalne interakcije između predškolske djece sastoji se od pokušaja da se pristupi grupi djece koja se igra (što se najčešće naziva socijalno umijeće) te otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama“ (Katz i McClellan, 1997, str. 18).

Klarin (2006) piše kako neki autori ističu direktnu vezu između kvalitetnih vršnjačkih interakcija i razvoja dječje osobnosti, socijalnog ponašanja i kognitivnog razvoja.

„Potrebu za pripadanjem dijete zadovoljava u skupini vršnjaka putem prihvaćenosti ili poželjnosti (Asheri sur., 1996), dok potrebu za bliskošću i intimnošću zadovoljava u odnosu s jednim prijateljem. Teorijski okvir ovakvom shvaćanju vršnjačkih iskustava leži u Sullivanovoj interpersonalnoj teoriji (Sullivan, 1953). Autor naglašava važnost i prihvaćenost kvalitetnog prijatelja za prilagodbu i razvoj, unatoč njihovim različitim motivacijskim izvorima, koji vjerojatno rezultiraju i različitim efektima na prilagodbu. Prihvaćenost rezultira zdravim stajalištima prema natjecanju, konformizmu i postignuću. Poteškoće koje se mogu pojaviti u ovoj sferi socijalnog iskustva mogu uzrokovati anksioznost i socijalnu izolaciju. Nadalje, Sullivan predstavlja da prijateljstvo utječe na empatiju, procjenu interesa, očekivanja, sliku o sebi i emocionalnu usamljenost“ (Klarin, 2006, str. 57).

„I zaista velik broj socijalnih interakcija tijekom života zahtijeva umijeće čekanja na red, kao što je slučaj u sudjelovanju u razgovoru i diskusijama u obitelji, na poslu i drugim socijalnim kontekstima“ (Katz i McClellan, 1997, str. 19).

„Mnogi aspekti socijalne interakcije zahtijevaju pregovore između sudionika u vezi sa slijedom, ustrojem i uzajamnošću interakcije. Uspješni pregovori uključuju sposobnost prilično točnog pogađanja toga što će se svidjeti nekom drugom djetetu te sposobnosti postizanja dogovora kojim će se uzeti u obzir želje ili potrebe svih sudionika (Rubin i Evenett, 1982, prema Katz i McClellan, 1997, str. 93).

Slika 1. Socijalna umijeća (<http://psiholog-rebeka-bulat.hr/index.php/2015-07-28-19-36-50/2015-07-28-19-37-23/veseli-krug-osnovnoskolci/itemlist/category/2-programi>)

3.4. Socijalne dispozicije

„Dispozicije se definiraju kao razmjerno trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija. Drugim riječima, dispozicija je često opetovano ponašanje bez prisile nad kojom postoji donekle svjesna kontrola, ona predstavlja namjerno i usmjereno ponašanje prema širokim ciljevima. Neki primjeri dispozicija su radoznalost, šaljivost, kreativnost, plahovitost, reflektivnost, pristupačnost, svadljivost i škrtost. Primjeri prosocijalnih dispozicija su prijemljivost, ljubaznost, suosjećajnost, velikodušnost ili suradništvo“ (Katz i McClellan, 1997, str. 19).

„S obzirom na dramatične razlike u dječjim temperamentima prihvaćanje postaje osobito važna osobina uspješnog odgoja“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 97).

Autori Brooks i Goldstein (2005) napravili su klasifikaciju djece po kategorijama. Iako to nisu bile precizne kategorije, većinu djece možemo svrstati u jednu od navedenih općih kategorija:

„Lako i mirno dijete obično je užitak odgajati. Roditelji takve djece često se osjećaju pretjerano kompetentnima. Svojim postupcima i ponašanjem ta djeca kao da od rođenja govore: „Ne brinite, uz mene ćete se osjećati kao najbolji roditelji na svijetu.“

Roditelji takvu djecu ponosno mogu voditi u restorane, trgovine i na putovanja. Kao da žele reći onima oko sebe: „Pogledajte, ovako se odgajaju djeca.“ Kako djeca s lakim temperamentom rastu, roditelji vole ići na roditeljske sastanke, na kojima, kao što se može i očekivati, slušaju divne riječi o svojoj djeci. Kao što roditelji često govore, takva su djeca društvena, brzo uče pravila ponašanja, lako im je ugoditi i zadovoljiti ih, mirne su naravi i dobri prijatelji. Nije ni čudo da djeca s takvim

temperamentom, bez obzira na intelektualne sposobnosti ili školski uspjeh, u svom životu donose veselje odraslim osobama. Svi mi želimo biti s ljudima uz koje se osjećamo kompetentnima - djeca s lakim temperamentom izvrsna su u toj ulozi. Premda činjenica da imaju lak temperament ne jamči uspjeh, takva djeca obično grade odnose s ljudima, razvijaju prijateljstva, uspijevaju u školi, uče rješavati probleme, nositi se s nesrećom te izlaziti na kraj sa stresom lakše nego druga djeca. Stoga, premda biologija nije sudbina, za djecu s lakšim temperamentom je zasigurno istina da biologija snažno utječe na vjerojatnost naših sudbina.

Kako sam naziv kaže, djeci u drugoj grupi potrebno je dodatno vrijeme da se priviknu na nove situacije ili ljude. Njihovo ponašanje često navodi promatrače da ih opišu kao sramežljive ili oprezne. Takva djeca pokazuju određeno oklijevanje kad su suočena s novim situacijama. Na primjer, vjerojatno će ostati blizu i držati se roditelja kada ulaze u dućan koji im nije poznat. Vjerojatno će ostati u pozadini umjesto da komuniciraju s vršnjacima na rođendanskoj zabavi ili na školskoj utakmici. Skloni su skrenuti pogled kada ih pozdravi stranac. Mogu stvoriti dojam da su suzdržana i nezainteresirana za stvaranje prijateljstva, premda to nije slučaj. Zapravo ih društveni kontakti uznemiruju. Običavaju provoditi vrijeme gledajući druge kako rješavaju određeni zadatak prije nego što sami pokušaju.

Neki od roditelja djece s takvim temperamentom reći će da se ona rijetko upuštaju u rizike. Promjena u njihovom životu često izaziva uznemirenost i povlačenje. Tražiti od djeteta takva temperamenta da priča s ljudima i s njima se sprijatelji često u njima izaziva stres. To je kao da kažete djetetu koje ne može plutati da zapliva u vodi dubokoj tri metra. S vremenom takvi zahtjevi, ako se ponavljaju, izazivaju kod djeteta ljutnju i uznemirenost, a kod roditelja frustraciju.

Istraživači, među kojima i dr. Jerome Kagen, pokazali su da djeca koja se sporo prilagođuju, pokazuju znakove tjelesne uznemirenosti, odnosno ono što ponekad zovemo fenomenom „borbe ili bijega“, čak i kad se radi o nevažnim događajima u njihovoj okolini. Premda dolazak gosta na vrata ili ulazak u novu trgovinu možda neće uzrokovati izraženu razinu uznemirenosti u većine djece, u djece koja se sporo privikavaju obično će tu reakciju potaknuti. Kao da se nalaze na pragu stresa, gdje ih svako neuobičajeno iskustvo može gurnuti preko ruba.

Djecu s teškim temperamentom najteže je odgajati. Za razliku od djece lakog temperamenta, takva djeca kao da dolaze na svijet upozoravajući roditelje: „Sada ste zaglibili!“ Takva djeca često su ćudljiva i žestoka u svojim reakcijama; zapravo, znaju pretjerano reagirati u mnogim situacijama. Čini se kao da nalaze vrlo malo zadovoljstva u većini aktivnosti, sporo razvijaju dosljednost u navikama spavanja i hranjenja, a znaju biti preosjetljiva na dodir i zvuk. Djeca takva temperamenta mogu se žaliti da im smetaju oznake na odjeći. Roditelji takve djece često znaju reći kako se njihova djeca žale na to da oni viču na njih, a zapravo uopće ne govore glasno. Djeca s teškim temperamentom često pokazuju još jednu osobinu koja je za roditelje osobito problematična i koja onemogućuje proces prihvatanja. To je nezavisnost. Roditelji takve djece primjećuju da mogu u jednom satu provesti pedeset i devet minuta sa svojim djetetom, a dijete će ih podsjetiti na onu jednu minutu koju su proveli odvojeno. Djeca teškog temperamenta često imaju problema sa samokontrolom i procjenjivanjem vremena (Brooks i Goldstein, 2005, str. 98-100).

4. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA

Bronfenbrenner (1990, prema Katz i McClellan, 1997, str. 25) tvrdi da je svakom djetetu potrebno imati nekog tko je „lud za njim“, osobu koja je postojano „zaljubljena u njega“ i čije će srce zakucati malo brže kad se ono prvi put nasmiješi, načini prve korake i izgovori prve riječi.

Za dijete najvažniju ulogu imaju roditelji. Odnos roditelj - dijete isprepleten je brigom, toplinom i ljubavlju, što za rezultat daje poučnu interakciju.

„Tijekom ranog djetinjstva djeca su u najvećoj mjeri ovisna o svojim obiteljima u pogledu identiteta, sigurnosti i skrbi i dobra u općem smislu“ (Bredenkamp, 1996, str. 20).

„Obitelj je okruženje koje omogućuje djetetu temeljne fizičke, socijalne i psihičke uvjete za prilagodbu tijekom cijelog životnog ciklusa“ (Klarin, 2006, str. 41).

„Roditelji koji bezuvjetno vole svoju djecu, ne žale se na svoju sudbinu ako djeci nešto nedostaje, kao što se ne hvale djecom koja su na različite načine nadarena. Oni jednostavno vole svoju djecu takva kakva jesu i takva roditeljska ljubav može poništiti mnoge loše utjecaje mjesta ili zemlje rođenja, privlačnijeg ili manje privlačnijeg izgleda, većih ili manjih sposobnosti“ (Krizmanić, 2009, str. 19).

„Djeca trebaju modele više negoli kritiku“ (Joseph Joubert, francuski esejist, 18. st.) (Klarin, 2006, str. 16).

„Privrženi roditelj prepoznaje i prihvaća jedinstvenost dječjeg temperamenta i njegove potrebe udovoljavajući njegovim emocionalnim, duhovnim i fizičkim potrebama osjećajno i konzistentno. Poput važnosti majke i kvalitete majčine privrženosti vrlo je važna kvaliteta privrženosti oca i djeteta“ (Klarin, 2006, str. 19).

Dijete se uvijek veže za jednu osobu koja je za njega posebna i nezamjenjiva. Osjećaji koji se vežu za takvu osobu čine temelj djetetovog daljnjeg socijalnog, emocionalnog i kognitivnog razvoja. Dijete u kritičnim situacijama traži utočište i podršku osobe za koju je posebno vezana. Kvalitetna povezanost čini temelj djetetovog odnosa prema sebi i vršnjacima, razvoju socijalnih vještina te povjerenje u odnosu s drugima. Sigurno privržena djeca imaju jako samopouzdanje,

prilagodljivi su i samostalniji u odnosu na nesigurno privržene vršnjake. Sigurno privržena djeca manje su agresivna i lakše se dogovaraju i slažu s vršnjacima, poslušna su te takva djeca nemaju problem u poštivanju pravila i discipline.

„Socijalna kompetencija osobina je djece koja su u interakciji s majkom ostvarila sigurnu privrženost“ (Klarin, 2006, str. 21).

Kao i majka, otac također ima nezamjenjivu ulogu u životu djeteta. Mnogi autori naglašavaju važnost oca u djetetovom životu te naglašavaju kako djeca koja ne žive s ocem imaju manjak samopouzdanja, nisko samopoštovanje, slabe socijalne vještine te su podložnija utjecaju vršnjaka. Odgovorni očevi s majkama daju svoj doprinos što emocionalno i financijski, potičući tjelesni, emocionalni, intelektualni i socijalni razvoj svog djeteta.

„Otac zajedno s majkom djetetu je najvažniji učitelj koji ga uči biti kreativan i to kroz razgovor, zajednički provedeno slobodno vrijeme, učenje odgovornog ponašanja i moralnih vrijednosti“ (Klarin, 2006, str. 30).

Majka umiruje dijete, brine za zadovoljavanje potreba, igra se s njim na tradicionalan način, dok otac s druge strane potiče fizičku stimulaciju djeteta i pomaže akademski uspjeh. Iako otac i majka imaju različite uloge u životu djeteta oboje su jednako važni.

Klarin (2006) navodi najpoznatiju klasifikaciju po kojoj su podijeljeni roditeljski stilovi, a to je u 4 kategorije:

- autoritativan roditeljski stil,
- autoritarni roditeljski stil,
- popustljivi roditeljski stil i
- ravnodušni roditeljski stil.

Ti se roditeljski stilovi razlikuju u dvije dimenzije: roditeljska toplina i roditeljski nadzor. Roditeljska toplina odnosi se na potporu, ljubav, hrabrenje, općenito na osjećaje ugone i pripadnosti. Roditeljski nadzor i kontrola su želja roditelja da kontrolira i nadzire dijete. Pomoću dvije dimenzije, topline i nadzora, moguće je razlikovati četiri roditeljska stila.

Autoritativan roditeljski stil je stil koji djetetu pruža veliku potporu i poštovanje. Uz potporu, toplinu i ljubav roditelj djetetu postavlja jasne granice i ograničenja. Djeca autoritativnih roditelja imaju pozitivnu sliku o sebi, jako samopouzdanje, dobro razvijene socijalne vještine, sposobnost reguliranja emocija i

pozitivne oblike ponašanja. Autoritativni roditeljski stil je najpoželjniji odgojni stil jer pozitivno djeluje na dijete.

Autoritarni roditeljski stil je sušta suprotnost autoritativnog roditeljskog stila. To je stil koji nadzire, kontrolira, postavlja nerealno visoke zahtjeve, a pri tome upotrebljava silu. Autoritarni roditelj odiše dominacijom i silom u odnosu na dijete od kojeg zahtijeva poštivanje pravila bez pogovora. Djeca takvih roditelja imaju nisku razinu prosocijalnog ponašanja te pribjegavaju agresiji.

Popustljivi roditeljski stil je stil roditelja pun topline, ljubavi i poštovanja s minimalnom razinom nadzora i kontrole. Roditelji popustljivog roditeljskog stila su nezreli i impulzivni, s nedefiniranim pravilima ponašanja, tj. bez jasnih okvira. Popustljivi roditeljski stil ponašanja djetetu onemogućuje jasno učenje pravila i normi te su takva djeca često depresivna i nezadovoljna s osjećajem nepripadnosti. Djeca popustljivih roditelja često su povučena, povodljiva i željna pripadnosti.

Ravnodušni roditeljski stil zasniva se na općoj nezainteresiranosti, uskraćenoj ljubavi i bez nadzora. Ravnodušni roditelji ne brinu za dječji uspjeh kao i neuspjeh, ne brinu za dječje potrebe i želje, nemaju nikakva očekivanja te djeci ne postavljaju granice. Djeca takvih roditelja su zahtjevna i neposlušna, ne reguliraju svoje emocije te su kod takve djece zapažena antisocijalna ponašanja.

„U odnos treba ulagati. Do dobra odnosa dolazi se djelotvornim i obostranim djelovanjem. Ako ga uspije ostvariti, dijete će Vam s povjerenjem priopćiti svoje najdublje tajne i prihvatit će Vaše sudjelovanje u svom životu, pa i dio Vaše kontrole“ (Biddulph, 2002, str. 69).

Autor Hal Edward Runkel (2008) navodi da je najteža roditeljska bitka bitka s vlastitom emocionalnom reaktivnošću te predlaže da se roditelji pokušaju usredotočiti na sebe, a ne na dijete.

„Ako želimo biti utjecajni, tada najprije moramo ovladati sobom. Tek tada možemo odabrati vlastito promišljeno djelovanje. Tek tad možemo odabrati kako se želimo ponašati, bez obzira na to kako se ponašaju naša djeca“ (Runkel, 2008, str. 21).

Autor navodi kako je djeci ponajviše potrebno da roditelji budu prvi koji će ih priznati kao samosvojne pojedince s vlastitim odlukama i životom. Navodi da djeca nisu došla na svijet da bi roditeljima dali osjećaj da su voljeni i poštovani, već da bi postali ono što jesu te da djeci treba pružiti dovoljno prostora da to i postignu.

„Ako nemaju dovoljno prostora za vlastite pogreške, naša djeca žive samo posuđeni život“ (Runkel, 2008, str. 65).

„Djeci treba omogućiti da sami čine stvari za sebe. Ponekad je najbolja pomoć djetetu - ne pomagati mu. Da bismo bez straha prepustili djecu njima samima, trebamo prethodno provesti mnogo vremena s njima zajedno“ (Longo, 2001, str. 66).

Slika 2. Sretna obitelj

(<http://www.prilika.hr/clanak.php?id=Tradicionalna+obitelj+pred+izazovima+društva>)

5. UTJECAJ VRŠNJAKA U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE

„U vršnjačkoj skupini dijete zadovoljava potrebu za intimnošću, formira sliku o sebi, stječe socijalne vještine, uči pomagati, dijeliti i surađivati. Tijekom razvoja, vršnjački se odnosi mijenjaju. Suprotnost formiranja bliskih, intimnih odnosa zavisi o socijalnim vještinama prepoznavanja verbalnih i neverbalnih znakova tijekom interakcije“ (Klarin, 2006, str. 55).

Mnogi autori navode dva smjera socijalnog statusa u vršnjačkim odnosima: prijateljstvo i popularnost.

„Prijateljstvo se razlikuje od vršnjačkog socijalnog statusa po smjeru i specifičnosti. I dok je vršnjački status jednosmjernan i mjeri razinu u kojoj vršnjačka skupina simpatizira ili prihvata neko dijete, prijateljstvo je dijadski odnos koji predstavlja uzajamni odabir dvoje specifične djece“ (Katz i McClellan, 1997, str. 15).

Razlika koja dijeli popularnu i nepopularnu djecu temelji se na bihevioralnim i nebihevioralnim atributima. Kada govorimo o nebihevioralnim atributima tada mislimo na dob, spol, socijalni status i vanjski izgled. Bihevioralne zapažamo kao pomaganje, susretljivost, ljubaznost, strpljivost, inteligenciju, dijeljenje i agresivnost.

Često su socijalni status i fizički atraktivna djeca pozitivno povezana s popularnošću djeteta. Popularna djeca većinom su fleksibilna, susretljiva i ljubazna, dok je nepopularno dijete rijetko birano za prijatelja, agresivnije je i nezadovoljno, sukobljava se i izaziva. Nepopularna djeca obično se druže s mlađom djecom u manjim skupinama, koja su također nepopularna.

Iako su popularnost i prijateljstvo dvije različite dimenzije vršnjačkih odnosa, možemo sa sigurnošću tvrditi da ih veže „sviđanje“, tj. privlačnost za pristup vršnjačkoj grupi ili za odnos s najboljim prijateljem.

„Za razliku od odnosa s drugima, odnos s prijateljem popraćen je užitkom. Dok je s prijateljem dijete pokazuje sreću, izbjegava obveze i aktivnosti kako bi što više vremena proveo u društvu s osobom koja mu pruža potporu i savjete. Prijatelji zavise jedan od drugoga. Oni osjećaju obvezu za uzajamno pomaganje u situacijama kada je to potrebno. Prijateljstvo podrazumijeva uzajamnu potporu“ (Youniss, iz osobne korespodencije) (Klarin, 2006, str. 55).

Odnosi s vršnjacima zauzimaju važno mjesto u životu djeteta. Biti prihvaćen u grupi vršnjaka, čini ih sretnima. U svakodnevnim situacijama druženje ih čini

kompetentnima u rješavanju problema, suradnji i rješavanju konflikta. Zajedničko vrijeme provedeno u igri, aktivnostima i druženju obilježje je prijateljstva.

Slika 3. Utjecaj vršnjaka (<http://logoped-zeba.com.hr/prevencija-poteskoca-citanja-i-pisanja-u-djecjem-vrticu/>)

6. ULOGA VRTIĆA U RAZVOJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE

6.1. Vrtić

„U vrtiću - zajednici koja uči trebala bi se razvijati svijest ljudi u međusobnoj, interaktivnoj povezanosti svih dijelova konteksta vrtića, kao i povezanost vrtića sa širim društvenim kontekstom“ (Slunjski, 2008, str.7).

Mnogi stručnjaci napominju važnost kontinuiranog razvoja nekog vrtića, tj. stalno nadograđivanje, mijenjanje, upoznavanje teorija u cilju poboljšanja kvalitete i povezivanje teorije i prakse.

Slunjski (2008) kaže da je vrtić „živi organizam“, tj. sustav u kojem su svi dijelovi nevjerovatno povezani i gdje jedan ne može bez drugoga. U tom kontekstu autorica misli na svakodnevnu suradnju svih sudionika unutar vrtića, komunikaciju i odnos djece i odraslih, organizaciju vremena te materijalno i nematerijalno okruženje u prostoru. Velika važnost za kvalitetu rada i perspektivu vrtića je „otvorenost prema van“ koja otvoreno i spremno uspostavlja suradničke odnose s drugim vrtićima, povezivanje djelatnika sa stručnim suradnicima te svim tijelima, kako lokalne tako i nacionalne zajednice s ciljem unapređenja unutar šire zajednice.

„Naše temeljne vrijednosti, uvjerenja i stavovi, kao i način na koji djecu percipiramo i kako ih razumijemo (naša „slika o djetetu“) snažno utječe na to kakvo ćemo im okruženje oblikovati, koliko ćemo u vremenskoj organizaciji odgojno-obrazovnog procesa biti fleksibilni, kako ćemo s djecom razgovarati i drugo“ (Slunjski, 2008, str. 8).

Pružajući djetetu povjerenje da su kompetentni, inteligentni i savjesni, sa stavom da znamo da djeca uče čineći i surađujući s drugima, gdje se djeci daje sloboda organizirati vlastite aktivnosti, tada ćemo im omogućiti poticajno i bogato vrtićko okruženje, gdje djeca sama organiziraju aktivnosti koje će ih dovesti do raznovrsnih interakcija. U poticajnom okruženju od djece se očekuje da sami budu (su)autori svojih aktivnosti, a od odraslih se očekuje da djeci omoguće i podrže prirodan proces njihovog učenja na način da im stvore materijalne, organizacijske i socijalne uvjete.

Suprotno tome, ako djeci pristupamo s nepovjerenjem u njih, gdje vlada pretjeran nadzor i kontrola, tada ćemo stvoriti nepoticažno okruženje gdje djeca neće

imati vjeru u svoje unutarnje snage i kreativnost te će slijepo činiti ono što odrasli od njih očekuju.

„Cjelokupno oblikovanje odgojno-obrazovnog procesa svakog vrtića temelji se na određenim vrijednostima. U vrtiću - zajednici koja uči, te su vrijednosti primjerice uvažavanje, prihvaćanje i uključenost svakog pojedinca, njegova prava i odgovornost, sloboda, autonomija, razvoj samosvijesti i samopouzdanja i slično“ (Slunjski, 2008, str. 10).

„Sračunato osmišljavanje aktivnosti ili pojačavanje razrednog osjećaja „jedan za sve i svi za jednog“ vrlo su važni i variraju u skladu s dobi djece“ (Katz, McClellan, 1997, str. 36).

Djelotvorni načini za poticanje zajedništva su ples i glazba, zajedničko pripremanje hrane za proslave rođendana i druga okupljanja, izvođenje kratkih igrokaza, izrada crteža i čestitki.

„Vrtić - zajednica koja uči, trebao bi neprekidno poticati ljude da grade osobne vizije, da svoje osobne vizije s drugima dijele i kreiraju zajedničku viziju koja će pokrenuti njihovu energiju u smjeru zajedničkog razvoja“ (Slunjski, 2008, str. 11).

Slika 4. Dječji vrtić (<http://www.dvmedulin.hr/vrtic>)

6.2. Odgajatelj i dijete

„Polaskom djeteta u predškolsku ustanovu i školu odgajatelj, odnosno nastavnik, dijelom preuzima dio roditeljske uloge. Djeca predškolske i školske dobi s odgajateljem i nastavnikom provode više vremena nego s roditeljima stoga je opravdano reći da je odnos s odgajateljem / nastavnikom iznimno važan“ (Klarin, 2006, str. 83).

S obzirom na zaposlenost roditelja, djeca sve manje vremena provode sa svojim roditeljima. Jedna od uloga vrtića je popuniti tu prazninu osjećajem pripadnosti, zajedništva, topline i ljubavi. Neki autori kažu kako je vrtić izvor različitih oblika interakcije koje pridonose raznolikosti dječjih iskustava te napominju kako je vrtić „drugo“ prirodno okruženje u kojem dijete živi te obavlja razne aktivnosti, od učenja, igranja, druženja s vršnjacima te komunikacije s odgajateljima. Kako bi se uspostavila i održala brižna i poticajna atmosfera, odgajatelj je modulator kvalitetne interakcije unutar svoje skupine.

„Danas se od nastavnika traži ne samo znanje, već i vještine prenošenja znanja, vještine uspostavljanja odnosa, vještine detektiranja i rješavanja problema, fleksibilnost u reakcijama u različitim situacijama, suosjećanje i druge socijalne vještine“ (Klarin, 2006, str. 84).

Klarin (2006) piše kako teorija J. Bowlbyja pretpostavlja da se odnos dijete - odgajatelj temelji na teoriji privrženosti te napominje kako je taj odnos vrlo sličan interakcijama koje dijete ima izgrađeno s majkom. Dobra privrženost tako može rezultirati djetetovim povjerenjem, otvorenošću za uključivanje u nove socijalne odnose, regulaciju vlastitog ponašanja u različitim situacijama, tj. fleksibilnost.

„Uloga odgajatelja u razvoju djeteta je višestruka: odgajatelj potiče razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, medijator je uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa“ (Klarin, 2006, str. 87).

Kako dijete raste uloga odgajatelja se mijenja. Kada su djeca sasvim mala, uloga odgajatelja je prepoznavanje potreba djeteta te zadovoljavanje istih. Kod starije djece, odgajatelj potiče djecu u vršnjačkim odnosima kroz različite aktivnosti, gdje zajedno grade za sebe poticajno okruženje.

„To okruženje treba biti bogato, poticajno i raznovrsno, tako da djeci svakodnevno omogući raznolike aktivnosti, različite načine istraživanja, korištenje različitih strategija rješavanja problema s kojima se susreću“ (Slunjski, 2008, str. 11).

Slunjski (2008) navodi da djeca u bogatom i poticajnom okruženju utvrđuju i nadograđuju svoje znanje te stupaju u interakcije s različitim sadržajima za učenje s drugom djecom i odraslima. Također napominje kako je važno kod djece iskoristiti potencijal kada obavljaju aktivnosti za koje su donekle talentirani ili pokazuju interes.

Za razliku od tradicionalnog modela poučavanja, mnogi autori zagovaraju model da se djecu potiče da samoorganizirano i samoinicirano uče te da sami upravljaju u tom procesu. Uloga odgajatelja u ovom segmentu je dokumentiranje i bilježenje svih etapa procesa učenja i dokumentiranje putem fotografija, videozapisa te pisanih bilješki, kako bi se djeca mogla lakše prisjetiti ne samo prethodne aktivnosti, već i načina na koji su tada razmišljali. Na taj način odgajatelj djeci daje mogućnost da budu reflektivna na svoja iskustva i znanja te da se sama korigiraju.

„Za vrijeme igre djeca imaju kontrolu nad onim što se događa, a ritam igre određuju sami“ (Katz, McClellan, 1997, str. 47).

„Primjerice, povjerenje odgajatelja u dijete i njegove sposobnosti (intelektualne i fizičke) odražava se na osamostaljivanje djeteta kao i na razvoj njegovih sposobnosti“ (Slunjski, 2008, str. 93).

Ponekad je moguće da neko dijete ne želi sudjelovati u interakciji ili u aktivnostima unutar skupine. Jedno od temeljnih načela je uvažavanje i iskazivanje poštovanja u odnosu na osjećaje djece, kako bi postali što kompetentniji unutar vršnjačke skupine. To ne znači da se odgajatelj slaže s takvim osjećajem, ali ga uvažava te svejedno zahtijeva od djeteta sudjelovanje ili da pronađe alternativnu aktivnost.

„Teškoće socijalizacije u ranom djetinjstvu kadšto se očituju kao otpor grupnim aktivnostima, odgojnim pravilima i dnevnom rasporedu. Budući da su djeca koja redovito pružaju otpor aktivnostima najčešće nepopularna i vršnjaci ih izbjegavaju, te se poteškoće moraju riješiti“ (Katz i McClellan, 1997, str. 60).

U takvim situacijama potrebna je intervencija odgajatelja da usmjeri dijete, da ga nauči na koji način kontrolirati svoj poriv te na koji će način stupiti u interakciju s drugom djecom. Neki autori spominju izraz „zatvoreni krug“ koji može imati pozitivnu, a i negativnu konotaciju. U slučaju pozitivne konotacije „zatvorenog kruga“, to se najčešće odnosi na omiljenu i simpatičnu djecu. S obzirom da često dobivaju pozitivne komplimente, ta djeca postaju još više simpatičnija i ljubaznija, što im daje mogućnost da još više prodube svoja socijalna umijeća te da nauče nova.

Suprotno od gore navedenog izraza, konotacija negativan „zatvoreni krug“ odnosi se na nesimpatičnu i neprihvaćenu djecu. Prema takvoj djeci druga djeca ponavljaju odbijanje, što takvoj djeci uskraćuje mogućnost za interakciju i uvježbavanje socijalne kompetencije.

U slučaju negativnog „zatvorenog kruga“ roditelj i odgajatelj mogu biti od velike pomoći da dijete „prebace“ iz negativnog u pozitivan „zatvoreni krug“. Upravo je uloga odraslih ljudi pomaganje djeci od najranije dobi.

„Spontane i neizbježne teškoće socijalizacije koje se javljaju kada se djeca igraju i rade zajedno, dovode odgajateljice u idealan položaj u kojem mogu unaprijediti dječji socijalni razvoj“ (Katz i McClellan, 1997, str. 62).

Slika 5. Odnos odgajatelj – dijete

(<http://klokanica.24sata.hr/specijal/vrtic/kako-izgleda-dan-vaseg-djeteta-u-vrticu-658>)

6.3. Partnerstvo odgajatelja i roditelja

Otvorenost odgajatelja prema roditeljima, djeci i kulturama koje njeguju utječe na opću kvalitetu u poticanju socijalnog razvoja.

„Pod otvorenošću podrazumijevamo sposobnost odgajateljica i učiteljica i njihovu spremnost da pošteno i bez predrasuda priopće vlastita stajališta roditeljima i da otvorena srca saslušaju stajališta djece i roditelja“ (Katz i McClellan, 1997, str. 67).

Roditelji i odgajatelji imaju zajedničku ulogu, tj. usmjerenost na dijete. Kako su obje strane usmjerene na dijete, neizmjereno je važno uspostaviti kvalitetan odnos odgajatelja i roditelja. Iz tog razloga je za partnerstvo potrebna visoka doza otvorenosti, tolerancije i povjerenja, kako bi zajednički djelovali za dobrobit djeteta. Poželjno je izbjegavati negativne stavove jer doprinose nesigurnosti u partnerskom odnosu, a isto tako i u odnosu na dijete. Za održavanje kvalitetnog partnerskog odnosa i uspješne komunikacije nužan je pozitivan stav i povjerenje. Motivacijom roditelja za razgovor svi sudionici imaju korist, prvenstveno dijete, jer nakon razmjene informacija odgajatelj od roditelja dolazi do informacija s kojima će bolje upoznati dijete te će se tolerantnije i lakše nositi s njegovim specifičnostima koje će moći zadovoljiti. Za roditelja je pružena mogućnost da upozna uvjete rada u vrtiću u kojem njegovo dijete raste te mogućnost praćenja razvoja svoga djeteta, a za odgajatelja da upozna vrijednosti i roditeljski stil odgoja te da bolje razumije dijete i roditelja.

Održavanje roditeljskih sastanaka također pridonosi povezivanju odnosa između odgajatelja i roditelja te upoznavanje roditelja s ostalim roditeljima iz odgojne skupine. Roditeljski sastanci trebali bi se odvijati u ugodnoj i toploj atmosferi s ciljem davanja određenih informacija, razmjenjivanja iskustava, ali i zapažanja u svrhu poboljšanja kvalitete odnosa s djecom. Sastanci bi se trebali odvijati u ugodnom druženju, gdje bi se svi sudionici osjećali kompetentni, motivirani i aktivni u rješavanju problema, planiranju nadolazećih događaja te pojačano djelovanje na pojedina područja.

Roditeljski kutić također je poveznica između roditelja i odgajatelja, odnosno djeteta. Roditelj u kutiću svakodnevno može pratiti zbivanja i događanja, obavijesti te ukratko saznati koji su događaji aktualni.

„Ozračje grupe je najbolje ako ga obilježava autentična, neposredna i izravna komunikacija odraslih ljudi s djecom glede normi, pravila i očekivanja vezanih uz sudjelovanje u životu grupe“ (Katz i McClellan, 1997, str. 61).

Slika 6. Odnos odgajatelj – roditelji (<http://www.cvrca.vt.hr/suradnja-roditelja-tresnjica-i-odgojitelja-vrti-a/557/>)

7. NJEGOVANJE SOCIJALNE KOMPETENCIJE I OTPORNOSTI DJETETA

„Što većina roditelja želi svojoj djeci? Odmah mi padaju na pamet sreća, uspjeh u školi, zadovoljstvo životom, prava prijateljstva. Ako preispitamo naše roditeljske ciljeve, možemo bez pretjerana pojednostavljenja zaključiti kako je za njihovo ostvarenje potrebno da naša djeca imaju unutrašnju snagu kako bi se dan za danom kompetentno i uspješno mogla nositi s izazovima i zahtjevima s kojima se susreću. Tu sposobnost rješavanja problema i osjećaj da smo im dorasli mi nazivamo otpornošću“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 1).

Mnogi autori slažu se sa činjenicom da bi odrasli trebali više djecu podsjećati kako njihovi vršnjaci također mogu imati drugačije stajalište i mišljenje od drugih, kako mogu imati drugačije želje i interese, kako je biti drugačiji na bilo koji način prihvatljivo i da to trebaju uvažavati i poštivati. Poželjno je kada odrasla osoba djetetu skrene pozornost na tuđe osjećaje, da pokušaju razumjeti i prepoznati tuđe osjećaje i reakcije. Uzorna komunikacija također daje svoj doprinos na način da djeca uče od svojih uzornih modela.

„Jedan od razloga zbog kojeg je važno pomoći djeci uspostaviti pozitivne odnose u ranom djetinjstvu jest taj da je dijete koje su njegovi vršnjaci odbacivali, ili ga je nešto drugo spriječilo da od vršnjaka nauči kako se ponašati u grupi, izgubilo jako važan izvor socijalnih informacija“ (Katz i McClellan, 1997, str. 91).

Najvažnija uloga u socijalnoj interakciji je svakako verbalno umijeće. Odrasli djeci mogu pomoći, tj. ukazati kada i na koji način ona mogu jasno iskazati svoje misli, želje i osjećaje. Uvježbavanje socijalnih umijeća je proces osvještavanja svih onih nepisanih pravila koja se uče usputno. Neka ih djeca lako svladavaju, a neka teže. Kod djece koja ih teže svladavaju potrebno je dodatno osvješćivanje razgovorom kako bi im se ukazalo, korak po korak, što je potrebno napraviti da bi stupilo u socijalnu interakciju s drugima.

„Roditelji moraju razumjeti da je dijete koje misli da nije vrijedno manje spremno prihvatiti naše pozitivno mišljenje o njemu. Trebamo nastaviti davati pozitivne povratne informacije, ali što je još važnije, trebamo znati da se istinski osjećaj vrijednosti, nada i otpornost temelje na djetetovu iskustvu uspjeha u područjima života koja ono i njegova okolina smatra važnim“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 11).

Brooks i Goldstein (2005) nude šest koraka kako pomoći i učvrstiti odluku da odrasli promjene svoje ponašanje u odnosu na djecu.

Kao prvi korak naveli su prisjećanje na djetinjstvo, prisjetiti se odraslih osoba koje su ih okruživale i prisjetiti se trenutaka kada su se zbog istih osjećali voljeno i dobro te u kojim su se trenucima osjećali loše. U odnosu na svoja sjećanja odrasli bi trebali izbjegavati loše postupanje prema djeci, a njegovati one postupke i osjećaje zbog kojih su se kao djeca osjećali posebno i voljeno.

Drugi korak je stvaranje tradicije, tj. posebnog vremena, a odnosi se na dnevnu, tjednu i mjesečnu bazu, što znači da bi odrasli za djecu trebali izdvojiti vrijeme gdje bi se posvetili isključivo jedni drugima. Uživanjem u tim trenucima djeci dajemo na znanje da su uistinu voljeni te na taj način imaju priliku učvrstiti svoj odnos s bližima.

Kao treći korak autori navode nepropuštanje važnih događaja svoje djece.

Četvrti je korak da roditelji trebaju pokazivati svoju ljubav.

„Nekim je roditeljima teško pokazivati ljubav. Možda su njima samima pokazivali malo ili ništa ljubavi kada su bili djeca ili se zbog svog temperamenta osjećaju nelagodno kada treba otvoreno izraziti osjećaje ili toplinu. Ako ste jedan od takvih roditelja, važno je da poduzmete korake kako bi vam bilo lakše zagrliti svoje dijete, primiti ga za ruku, sjediti blizu njega dok gledate televiziju i govoriti nježne riječi“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 91).

Peti korak je da djecu treba nadograđivati, a ne ih klesati.

„Prekrasan kip može nastati ako počnete s velikim komadom mramora i isklešete ga ili ako počnete s malom grudom gline i nadogradite je“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 93).

Pod klesanjem se podrazumijeva negativan prizvuk, nepoštovanje djetetovog truda, naglašavanje svega onoga što nije dobro. Suprotno tome, nadogradnja daje pozitivan prizvuk, jer umjesto da ispravljamo, poželjno je dijete poučiti, naglasiti i pohvaliti ono što je dobro.

Šesti korak je da djecu treba prihvatiti onakvom kakva jesu. Autori naglašavaju da „prihvatanje“ ne znači da se djeci sve dopušta, da rade što žele, već da odrasli prepoznaju i cijene osobine djeteta i da poštuju njegove posebnosti.

„Kada prihvaćamo svoju djecu i pomažemo im da vide koliko su posebna u našim očima, dajemo im primjer ljubavi“ (Brooks i Goldstein, 2005, str. 94).

8. ZAKLJUČAK

Socijalna kompetencija djeteta je jako važna i potrebno ju je razvijati od samih početaka. Stabilnost socijalne kompetencije doprinosi zdravom razvoju djece, izgradnji kvalitetnih odnosa s drugim ljudima i samim sobom. Socijalne kompetencije obuhvaćaju način na koji dijete koristi socijalne vještine u odnosu s drugima. Dijete je socijalno kompetentno ako je usvojilo ponašanja i vještine koje mu omogućuju razumijevanje okoline i snalaženje u svakodnevnim situacijama. Socijalne se kompetencije razvijaju tijekom odrastanja, a najviše u obitelji. One se potiču odgojem koji je pun topline i nadzora, hrabrenja i komunikacije, maksimalne potpore i poštovanja uz postavljanje jasnih granica, a sve to vodi visokoj razini samopouzdanja i socijalne kompetencije kod djeteta. U početku su najvažniji oni odnosi u obitelji, kasnije važnu ulogu imaju odnosi s vršnjacima, a kako dijete odrasta tu se uključuje i uloga odgajatelja/nastavnika.

Dijete promatranjem i proučavanjem oponaša osobe iz svoje okoline i zbog toga je važno kakva je okolina u kojoj ono odrasta. Djeci nije dovoljno samo pričati o tome kako trebaju biti društvena, ljubazna, susretljiva, kako je dobro dijeliti svoje igračke s drugom djecom i slično, već im treba omogućiti druženje s drugom djecom kako bi to i sami iskusili, doživjeli i naučili i na taj način stekli socijalna znanja i socijalno razumijevanje.

Obitelj je okruženje koje djetetu omogućuje temeljne uvjete prilagodbe za kasniji život. Koliko je važna uloga majke, toliko je važna i uloga oca. Jako važnu ulogu imaju i vršnjaci. Socijalni status i fizički atraktivna djeca najčešće su povezana s popularnošću djeteta. Ta su djeca fleksibilna, susretljiva i ljubazna, dok je nepopularno dijete rijetko birano za prijatelja, agresivnije je i nezadovoljno, sukobljava se i izaziva.

S obzirom da su u današnje vrijeme roditelji zaposleni i pretrpani obvezama i poslom, djeca sve manje vremena provode s njima. Tu važnu ulogu ima vrtić, a jedna od njih je popuniti tu prazninu osjećajem pripadnosti, zajedništva, topline i ljubavi. Odnos djeteta - odgajatelj temelji se na privrženosti i vrlo je sličan interakcijama koje dijete ima izgrađeno s majkom. Uloga odgajatelja u razvoju djeteta je velika, on potiče razvoj, pruža emocionalnu potporu, vodi i upravlja, medijator je uspostavljanju i održavanju vršnjačkih odnosa. Jako je važan i odnos roditelji –

odgajatelj jer oni imaju zajedničku ulogu, a to je usmjerenost na dijete. Važno je uspostaviti kvalitetan odnos odgajatelja i roditelja, a za to je potrebna visoka doza otvorenosti, tolerancije i povjerenja, kako bi zajednički djelovali za dobrobit djeteta.

Odrasli bi trebali više djecu podsjećati kako njihovi vršnjaci mogu imati drugačije stajalište i mišljenje, drugačije želje i interese, i kako je biti drugačiji na bilo koji način prihvatljivo i da to treba prihvatiti i poštivati. Poželjno je kada odrasla osoba djetetu skrene pozornost na tuđe osjećaje, da ih pokušaju razumjeti i prepoznati.

POPIS SLIKA:

Slika 1. Socijalna umijeća.....	11
Slika 2. Sretna obitelj.....	16
Slika 3. Utjecaj vršnjaka.....	18
Slika 4. Dječji vrtić.....	20
Slika 5. Odnos odgajatelj - dijete	23
Slika 6. Odnos odgajatelj – roditelji.....	25

ŽIVOTOPIS

Danijela Šušak rođena je 15. veljače 1980. u Zagrebu gdje je i završila Osnovnu školu „Mato Lovrak“. U Zagrebu završava i srednju „Industrijsko strojarsku školu“ sa zvanjem tehnička crtačica, 1997. godine. 1998. završava i srednju ekonomsku školu, isto u Zagrebu. Udala se 1999. te se odselila u Dugo Selo. 2002. rodila je prvo dijete, a 2008. drugo dijete. Dvije je godine pohađala sate crtanja i slikarstva kod prof. Ivana Stančića, a kasnije i sate keramike u „Tapikeru“. Od 2004. do 2010. godine radila je kao pomoćni voditelj u galeriji u Zagrebu, a krajem 2010. počinje raditi u Dječjem vrtiću „Šegrt Hlapić“ u Sesvetama. 2012. upisuje Učiteljski fakultet, smjer „Rani predškolski odgoj“.

LITERATURA:

1. Biddulph, S. (2002). *Tajna sretne djece*. Zagreb: Mozaik knjiga.
2. Bredekamp, S. (1996). *Kako djecu odgajati, razvojno primjerena praksa u odgoju od rođenja do osme godine*. Zagreb: Educa, nakladno društvo d.o.o u suradnji s programom „Korak po korak“.
3. Brooks, R. i Goldstein, S. (2005). *Otporna djeca, njegovanje djetetove snage, nade i optimizma*. Zagreb: Neretva.
4. Cooper, S. (2009). *Braniti se riječima, kako poučiti djecu umijeću verbalne samoobrane, priručnik za roditelje i učitelje*. Buševac: Ostvarenje.
5. Čorić Špoljar, R. i Kralj, D. (2014). *Socijalne vještine djeteta, vodič za roditelje*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
6. Goleman, D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
7. Katz, L. G. i McClellan, D. E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
8. Klarin, M. (2005). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu, roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Zadar: Naklada Slap i Sveučilište u Zadru.
9. Krizmanić, M. (2009). *Tkanje života, putovi i staze do životnog zadovoljstva i sreće*. Zagreb: Profil.
10. Longo, I. (2001) *Roditeljstvo se može učiti*. Zagreb: Alinea.
11. Online rječnik (2016)
<http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci/kompetentan>. Pristupljeno 17. svibnja 2016.
12. Runkel, H. E. (2008). *Odgojite svoje svoje dijete bez vikanja, revolucionaran pristup odgoju djece*. Zagreb: V.B.Z. studio.
13. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić - zajednica koja uči, mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar medija.
14. Starc, B. et al. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi, priručnik za odgajatelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem i navedenom literaturom.

Potpis